

О. О. Люлька

аспірант факультету англійської філології
Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

КАТЕГОРІЯ ЧАСОВОГО ПЕРЕДУВАННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ ВИРАЖЕННЯ В АНГЛІЙСЬКІЙ ХУДОЖНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

У цій статті автор аналізує дієслівні та недієслівні засоби вираження часового передування в художній англійській літературі. Зокрема, наведений аналіз діалогічного мовлення з використанням вищезазначених засобів вираження категорії передування. В художньому творі функціями діалогу є стилізація мови та опис особливостей характеру персонажів. Категорія часового передування може бути виражена дієслівно. В такому разі використовуються граматичні часові форми, а саме: *Past Indefinite, Present Perfect, Past Continuous, Participle II Passive, Past Simple*; вони є базою для даних функціональних та семантичних категорій. Виділяють два види передування: віддалене і невіддалене. Ці види передування пов'язані з певним моментом часу. Другорядними засобами вираження категорії передування є недієслівні засоби. Їх можна назвати периферією даних функціональних та семантичних категорій. Для вираження недієслівного часового передування використовуються вказівні займенники, іменники, прикметники часу та прислівники часу та місця. Ключовою особливістю цього виду передування є його здатність до вираження невіддаленого передування, яке пов'язане з моментом мовлення.

Ключові слова: англійська мова, художній дискурс, англійська художня література, категорія часу, концепт час.

Постановка проблеми. Багато лінгвістів звертали свою увагу на співвідношення часу дискурсу з певним моментом мовлення. Деякі дослідники дійшли висновку, що таке співвідношення є складним процесом. Це пов'язано з наявністю слів для опису лінгвістичного часу та часу життєвого в різних мовах світу. В англійських текстах реалізація цих понять на мовному рівні відбувається за допомогою таких понять, як *time* та *tense*. Такий процес є результатом вираження часових значень дієслівними та недієслівними засобами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Категорія передування розглядалась вченими з різних точок зору. Зокрема, слід виділити роботи таких авторів, як М.А. Кронгауз [5], Ю.С. Маслов [6], Н.А. Козінцева [1], Р.О. Якобсон [14], Є.А. Реферовська [10], А.І. Смірніцкий [13], Г.Г. Сільніцкий [12], Н.В. Перцов [8], М. Полянський [1] та інші.

Мета статті полягає у виявленні ключових дієслівних та недієслівних засобів вираження часового передування в художній англійській літературі.

Виклад основного матеріалу. Загальновідомим є той факт, що домінуючим під час опису часу є дієслово. Завдяки цьому вчені досліджу-

ють недієслівний час спираючись на його дієслівну репрезентацію. Дієслівні вирази констатують семантичну категорію часу. Недієслівні вирази є другорядними елементами, що констатують семантичну категорію часу. Слід зауважити, що час текстів художнього дискурсу відрізняється від часу реального. Це призводить до зміни параметрів, які впливають на формування дієслівного часу.

Характерно, що для того, щоб описати феномен часу з точки зору семантики, потрібно використовувати параметри зі сфери *tense*. Понятійний апарат опису дискурсивного часу може спиратись на апарат дієслівного часу. Дискурсивний час – це більш широкий час, ніж дієслівний, але дискурсивний час базується на дієслівному. Цей факт мотивує дослідників до пошуків загальних ознак дієслівного та недієслівного засобів часового вираження. М.А. Кронгауз вірить, що граматичні дієслівні та часові показники часу побудовані за однаковим семантичним принципом [5, с. 167]. Це принцип орієнтації дії, події або орієнтації часу, відносно певної точки відліку.

Досить часто вчені розглядають питання функціонування розмовної мови в умовах нової антропоцентричної парадигми. Це питання є наслідком функціонально-комунікативного

підходу до вивчення мови. Діалог в такому разі є природною формою мовної взаємодії. Така взаємодія передбачає двобічність комунікативного процесу. Визначення діалогу необхідне для розуміння поняття діалогічного тексту. В художніх текстах діалог є мовною реалізацією дії персонажів. Усне діалогічне мовлення стилізоване автором в діалогах художніх творів. В такому діалогічному мовленні поєднані мовні та немовні засоби передачі почуттів та думок. Таке стилізоване мовлення характеризується певною стислістю. Це означає, що речення містять велику кількість еліптичних конструкцій та незакінчених фраз, які доповнюються жестами або мімікою. Детальний опис значень цих конструкцій, фраз і жестів, зазвичай, пояснюється автором у вигляді ремарок.

Предикативність – це відношення, яке містить у собі лінгвістичну сполуку речення в структурній комунікації та відношення, що формує пропозиційну структуру вислову [2, с. 40]. Явище предикативності тісно пов'язане з семантикою вислову.

Категорія передумання аналізується в рамках категорій часової локалізованості та часового порядку. Часовий порядок означає порядок подій у часі. Структура часового порядку охоплює такі ознаки, як передумання і послідовність, одночасність і різночасовість, статичність та динамічність. Існує тісний зв'язок між категорією часового порядку та категорією темпоральності. Вираження такого зв'язку пов'язано з орієнтацією часу дії на момент мовлення, або на іншу точку відліку в рамках часового порядку. Важливу роль у вираженні часового порядку відіграє граматична категорія часу. Відносно точну локалізованість дії в часі передає дієслівна форма Past Perfect. Така форма використовується з метою передачі факту закінченості дії. Ю.С. Маслов називає форму перфекту семантичною категорією [6, с. 48]. Вона функціонує в рамках аспектуальності. Ця семантична категорія має такі ознаки, як часова двоякість і поєднання пов'язаних між собою часових планів передумання та послідовності в одній предикативній одиниці.

Закріпленість за певним моментом часу або періодом є репрезентацією часової локалізованості дії. Є поняття нелокалізованості часу. Функція нелокалізованості полягає у вираженні ознак повторюваності. Іншими словами, її функція пов'язана з невираженістю таксисних та аспектуальних особливостей [1, с. 236]. Більша

кількість нелокалізованих в часі ситуацій вказує на більший період часу, коли події перебувають в статичності. Більш точний часовий ряд може бути побудований за наявності великої кількості локалізованих часових ситуацій. Їхня кількість створює умови для інтеграції дій до часового ряду. Вид часової нелокалізованості вказує на співвідношення нелокалізованих в часі дій.

Аналіз категорії таксису може проводитися паралельно з аналізом часового порядку. Загальновідомо що Р.О. Якобсон був першим, хто пояснив термін «таксис» [14, с. 98]. Навіть сьогодні велика кількість вчених займається вивченням таксису. Вони виділили дві концепції таксису. Першою є морфологічна концепція. Серед представників цієї концепції слід виділити Є.А. Реферовську [10], О.І. Смирницького [13], Г.Г. Сільницького [12], Н.В. Перцова [8]. В цій концепції поняття таксису пов'язане з вираженням завершеності однієї окремої форми дієслова. Ця форма дієслова знаходить своє вираження у співвідношенні перфекту і неперфекту. Такі науковці, як О.В. Бондарко [1], Ю.С. Маслов [6], М. Полянський, були представниками функціонально-семантичної концепції.

Під терміном «таксис» розуміється часове відношення між діями. Особливості їхнього функціонування пов'язані з рамками цілісного часового періоду. Такий період часу містить у собі всі значення компонента поліпредикативного комплексу певного виразу. Такі підходи можуть бути охарактеризовані наявністю семантичного змісту категорії таксису. Іншими словами, в них існує часове відношення між двома та більше діями. Водночас такі дії не пов'язані з конкретним моментом мовлення. Відношення передумання може поєднуватись з такими відношеннями, як одночасність та слідування.

Таксисні відношення розглядаються як польова структура в рамках функціонально-семантичного підходу. У цьому підході функціонально-семантичне поле таксису розглядається як єдність. Такого роду єдність створена різними засобами конкретної мови. Ці засоби об'єднані семантикою часових відношень між діями. Іншими словами, ці засоби об'єднані між компонентами поліпредикативних комплексів, які знаходяться в рамках цілісного періоду часу. Розділяють дві категорії таксису: залежний і незалежний. За Н.В. Семьонову, таксис – це часові відношення між діями [11, с. 151]. В залежному таксисі дії розділені на основні та другорядні. В незалежному таксисі всі дії є основними. Аналіз прикладів

показав, що певні фрагменти художнього тексту мають чіткий порядок часу. Його визначення часу відбувається завдяки конкретній ситуації, яка сформувалась в результаті авторської розповіді та дій персонажів. Категорія передумання має субстанціональний спосіб вираження в художній літературі та виражається у вертикальному контексті.

В цьому разі аналізується уривок з роману Джона Ле Карре «The Mission Song», оскільки в ньому наявні необхідні приклади. Діалог – розмова між темношкірим героєм і Бруно.

Bruno: How does he want him to get that?

African man: He may walk along and buy those two bikes at the Roger's if he prefer. We have been there recently. He has not looked it up there, has he?

Bruno: I suppose.

African man: It has been disastrous. She broke seven bikes.

Bruno: He knew concerning it.

African man: Right, Surrih told him.

Bruno: How can I find Surrih?

African man: She stays here at the hotel. She has had a winter and a spring of it.

Bruno: He understands it.

African man: That has been awful. He might not understand how awful that has been. We have always considered he was fortunate to be stroke when he was.

Bruno: He knows about that as well [17, c. 124].

У цьому разі категорія передумання виражається за допомогою таких граматичних форм, як Present Perfect та Past Indefinite. Найбільша кількість англійських дієслів, що вказують на передумання в формі Present Perfect. В прикладі наявні також дієслова в Past Indefinite. Згідно з вищезазначеним прикладом можна стверджувати, що дієслівні фрагменти передумання в текстах художнього дискурсу різняться за методом вираження від наративних фрагментів.

В конкретних часо-видових формах відбувається реалізація специфічної інформації. До недієслівних засобів вираження категорії передумання можна віднести обставини часу (*recently*), прислівник місця (*there, at the Roger's*), займенник (*it*). Семантика такої категорії передумання функціонує лише в рамках діалогічної взаємодії. Іншими словами, семантика категорії передумання не виходить за рамки найближчого минулого та моменту мовлення.

Таким чином, визначається відмінність часової категорії передумання, яка виражена недієслівною семантикою, від категорії, що виражена

дієслівною семантикою. Момент мовлення тісно пов'язаний з недієслівною семантикою категорії передумання. На мовному рівні він виражається за допомогою таких виразів, як: «як я вже сказав», «як було сказано вище» та інші.

Категорія передумання може бути виражена за допомогою дієслівних засобів вираження, наприклад, дієслів у минулому простому часі:

Sandra's soul crumbled. And she appealed a harsh clasp about herself. She induced a chuckle [17, c. 87].

Категорія передумання виражається за допомогою такої послідовності: *crumbled, appealed, a harsh clasp, induced a chuckle*. Передача експресивного та емоційного стану персонажів відбувається за допомогою аспектуально-семантичної категорії. Ця категорія є певною послідовністю предикатів та надає певний ритм художньому твору.

В наступному прикладі можна побачити, що Participle Passive та інші дієслівні фрагменти використовуються для зображення минулого персонажу. Такого роду минуле має для нього велике значення. Дієприкметник пасивного стану зазвичай використовується для передачі далекого минулого, яке передує моменту мовлення.

Bred and carried up in Senegal they were; attended college there; engaged there; born a child there; lost their relatives there; and exploited there thirty months as national representatives [17, c. 91].

Такі слова, як *were, attended, engaged, born, lost, exploited* є прикладами використання Past Simple. В художньому тексті їхнє використання обумовлено необхідністю номінації певної дії або події минулого. Цікавою особливістю категорії передумання в художній літературі є його граматична вираженість за допомогою Past Simple та Present Perfect.

В наступному прикладі показано використання граматичної форми Present Perfect Active, а саме таких дієслів, як: *has been, have done*. Такі дієслова використовуються в художньому тексті для позначення минулої дії. Водночас результат такої дії є важливим для теперішнього часу. Загальновідомою ознакою перфекту є ознака завершеності.

She does not preserve new-fashioned opinions about anyone which has been said more than a month ago [17, c. 140].

"Hey, sweetheart", they howled, "We have done a terrible confusion of his onset" [17, c. 142].

Категорія передування також може бути виражена за допомогою недієслівних форм. В наступних прикладах вони виражаються через такі прислівники, як *ever, never, now*. Одночасно прислівник *now* є тією лексичною одиницею, яка вказує на початок дії, наприклад:

No one ever taught me what to do with the equipment [17, с. 110].

I've never known about this [17, с. 115].

Afterwards, on the yard, now clean and fresh, while he laid on the grass, she put her hand on his [17, с. 116].

Інший варіант реалізації категорії передування недієслівною формою представлено за допомогою таких займенників, як *this, that*. Ці займенники використовуються тому, що тема розмови стосується фактів, які мали місце в минулому. Наприклад:

Let's go now, James, take it serious. I suggest we would speak about this once again at home [17, с. 185].

And she wasn't able to, she mustn't, do the surgery using that specific tool [17, с. 186].

Наступний варіант недієслівної реалізації категорії передування полягає у використанні таких займенників, як *it, all*. Їх використання зумовлене потребою у заміщенні персонажів та подій, що відбувались в минулому.

Yes, certainly, he'll speak it over there. He has something to be secret about [17, с. 206].

I sensed wobbly and sick about the idea of onward problems, of all the consequences which may appear [17, с. 213].

Depressive expression flashed on her face. She stood silently, seeked out Laurel's photo, gave it to me [17, с. 224].

Наступний варіант недієслівної категорії передування представлений за допомогою таких прийменників, як *after, afterwards*. Їх використання обумовлене потребою у вираженні передування певної події відносно конкретного моменту.

After breakfast, Bruno, who often went to the shore quickly, done a little walk to the Roger's shop [17, с. 49].

Afterwards, on the yard, now clean and fresh, while he laid on the grass, she put her hand on his [17, с. 136].

Висновки і пропозиції. Отже, категорія передування виражається дуже специфічно в англійських текстах художнього дискурсу. Граматичне вираження цієї категорії відбувається завдяки використанню дієслів в Past Perfect Active, Passive,

Past Simple Active, Passive. Такі дієслова пов'язані з віддаленим минулим. Категорія передування може також бути виражена за допомогою інших мовних засобів. Проте вона не виходить за рамки діалогічної взаємодії. Інколи вона номінує найближче минуле. Категорія передування має ієрархічну структуру. На основі цієї категорії створюється семантика передування. Вершиною ієрархічної структури категорії передування є дієслівні форми вираження. За ними йдуть недієслівні форми вираження. Вони структурно направлені на створення двох ознак художнього дискурсу: зв'язності та цільності. Однією з головних особливостей вираження категорії передування є її чітка часова локалізованість та паралельне існування з сюжетом художнього твору. Категорія передування може виражати аспектуальні і таксисні дії. Реалізація категорії передування може бути віддаленою та близькою у часі. Віддалене передування містить у собі певні дії або вчинки. Близьке передування містить певні ситуації. Динаміка часових дій може бути уповільнена за допомогою текстових фрагментів художнього тексту, які виражають категорію передування.

Список використаної літератури:

1. Бондарко А.В. Теория функциональной грамматики: Введение. Аспектуальность. Временная локализованность. Таксисю Ленинград: Наука, 1987. 348 с.
2. Васильев С.В. Синтез смысла при создании и понимании текста. Київ, 1988. 238 с.
3. Золотова Г.А. К вопросу о таксисе. Санкт-Петербург, 2001. С. 170–175.
4. Иванова И.П. Вид и время в современном английском языке. Ленинград, 1961. 200 с.
5. Кронгауз М.А. Семантика. Москва, 2001. 400 с.
6. Маслов Ю.С. Результатив, перфект и глагольный вид. Ленинград, 1983. С. 41–54.
7. Молозовенко И.О. К вопросу об инфинитивных предложениях в современном английском языке. Київ, 1981. 184 с.
8. Перцов Н.В. Лингвистика, поэтика, текстология: Избранные статьи. Москва: Языки славянской культуры, 2015. 696 с.
9. Полянский С.М. ТАКСИС – ОТНОСИТЕЛЬНОЕ ВРЕМЯ – ЭВИДЕНЦИАЛЬНОСТЬ (к проблеме критериев разграничения). Сибирский лингвистический семинар. Новосибирск, 2001, № 2.
10. Реферовская Е.А. Лингвистические исследования структуры текста. Ленинград: Наука, 1983. 215 с.
11. Семенова Н.В. Категория таксиса в современном русском языке: дис. ... д-ра филол. наук: 10.02.01. Великий Новгород, 2004. 394 с.

12. Сильницкий Г.Г. Семантика английского глагола в соотношении с признаками различных языковых уровней. Смоленск: СГПИ, 1988. 128 с. 13. Смирницкий А.И. Синтаксис английского языка. Москва: ИЛ, 1957. 14. Якобсон Р.О. Избранные труды. Москва, 1985. 460 с.	15. Barber Ch. L. The story of language. London, 1982. 294 p. 16. Carter R., Michael N. The Web of Words: Exploring Literature through Language. Cambridge, 1987. 72 p. 17. John le Carrée The Mission Song. London, 2007. 384 p.

Люлька А. А. Категория языкового предшествования и особенности её выражения в английской художественной литературе

В этой статье автор анализирует глагольные и неглагольные средства выражения временного предшествования в английской художественной литературе. В частности, приводится анализ диалогической речи с использованием вышеупомянутых средств выражения категории предшествования. В художественном произведении функциями диалога являются следующие: стилизация языка и описание особенностей характера персонажей. Категория временного предшествования может быть выражена глагольно. В таком случае используются такие грамматические временные формы, как Past Indefinite, Present Perfect, Past Continuous, Participle II Passive, Past Simple. Они являются базой для данных функциональных и семантических категорий. Разделяют два вида предшествования: отдалённое и неотдалённое. Эти виды предшествования связаны с определенным моментом времени. Второстепенными средствами выражения категории предшествования являются неглагольные средства. Их можно назвать периферией данных функциональных и семантических категорий. Для выражения неглагольного временного предшествования используются указательные местоимения, существительные, прилагательные времени и наречия времени и места. Ключевой особенностью данного вида предшествования является его способность к выражению неотдалённого предшествования, которое связано с моментом речи.

Ключевые слова: английский язык, художественный дискурс, англоязычная художественная литература, категория времени, концепт время.

Liulka O. The category of speech precedence and specifics of its expression in the English literature

In this article, the author analyzes the verbal and non-verbal means of expression of the time precedence in the English literature. In particular there is an analysis of dialogical speech and usage of the aforementioned means of expressing the precedence category. In literary texts the functions of the dialogue are the following: stylization of the language and description of the characters' features. The category of time precedence can be expressed verbally. In this case, the grammatical time forms are used. They are Past Indefinite, Present Perfect, Past Continuous, Participle II Passive, Past Simple. They are the basis for the functional and semantic categories. The precedence is divided into two kinds, such as: distant and non-distant. These kinds of precedence are associated with a certain point in time. Secondary means of expressing the category of precedence are non-verbal. They can be named as the periphery of the functional and semantic categories. The non-verbal temporal precedence is expressed through the usage of demonstrative pronouns, nouns, adjectives of time and adverbs of time and place. The key feature of this type of precedence is its ability to express an unaltered precedence, which is associated with the moment of speech.

Key words: English language, literary discourse, English-language fiction, category of time, concept of time.